ÓZBEKSTANDA ESTRADA KÓRKEM ÓNERI HÁM JANRÍNÍŃ QÁLIPLESIWI

Askarova Ziywar Kóshkinbaevna – *docent*
asqarovaziywar74@gmail.com
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı
Askarova Jamila Niyetbaevna
Ájiniyaz atındağı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТРАДНОГО ИСКУССТВА И ЖАНРА В УЗБЕКИСТАНЕ

Аскарова Зийуар Коткинбаевна – *доцент*
Государственного института искусств и культуры Узбекистана
Аскарова Жамиля Ниятбаевна
Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

FORMATION OF VARIETY ARTS AND GENRES IN UZBEKISTAN

Askarova Ziyar Komkinbaevna – *Associate Professor*
Nukus Branch of the Uzbekistan State Institute of Arts and Culture
Askarova Jamila Niyetbaevna
Ajiniyaz Nukus State Pedagogical Institute

Tayanch so‘zlar: musiqa, estrada san’ati, drama, komediya, xoreografiya, pantomima, professional, tasviriy san’at, san’atkor, xor, opera, askiya.

Rezyume. O‘zbek musiqa san’atining keng ommaga mo‘ljallangan zamonaviy janrlaridan biri — bu estrada san’atidir. Ansambl shaklidagi ijrochilikning maqsadi va vazifasi milliy merosga yangicha yondashishdan iborat bo‘lgan; u bir tomondan etnografiya yoki folklorning ajralmas qismini tashkil etsa, ikkinchi tomondan, konsert ijrochiligi doirasida folklorning yangi bir ko‘rinishi sifatida namoyon bo‘ladi. Bu jarayonda folklor materiallari kundalik hayotdan olinib, sahna talablariga moslashtiriladi va san’at asariga aylantiriladi.

Ключевые слова: музыка, популярная музыка, драма, комедия, хореография, пантомима, профессионал, искусство, исполнитель, хор, опера, аския.

Резюме. Эстрада-один из современных жанров узбекского музыкального искусства, ориентированный на широкую аудиторию. Цель и функция ансамблевого исполнительства заключаются в применении нового подхода к национальному наследию: являясь, с одной стороны, неотъемлемой частью этнографии или фольклора, оно одновременно выступает как новая форма бытования фольклора в контексте концертного исполнения. В этом процессе фольклорный материал заимствуется из повседневной жизни, адаптируется к требованиям сцены и преобразуется в художественные произведения.

Keywords: music, popular music, drama, comedy, choreography, pantomime, professional, art, performer, choir, opera, askiya.

Summary. Estrada is a modern genre of Uzbek musical art aimed at a broad audience. The purpose and function of ensemble performance lie in applying a new approach to national heritage: while serving as an integral part of ethnography or folklore, it simultaneously acts as a new form of folklore’s existence within the context of concert performance. In this process, folklore material is drawn from everyday life, adapted to the demands of the stage, and transformed into artistic works.

Kirisiw. Muzıka keń mazmunǵa iye bolıp, hámme milletlerdi baylanıstırıwshı qurallardıń biri. Onı túsiniw ushın til biliw shárt emes, biraq muzıka óz nızamlıqlarına, forma hám janr ózgesheliklerine iye. Estrada francuz tilinen alınıp “estrade”-biyik, kóterińki mánisin ańlatıp, saxna mádeniyatınıń sintetikalıq túri bolıp dramalar, komediyalar, muzıkalar, qosıqlar, kórkemlik oqıw, xoreografiya, pantomimo (háreket hám mimika menen kórsetip beriwshi saxnalıq janr), akrobatika. Ózbek muzıka kórkem ónerinińkópshilikke arnalǵan zamangóy janrlarınan biri estrada kórkem óneri bolıp tabıladı. Estrada milliy atqarıwshılıq kórkem ónerinde ótken ásirdiń 20–30-jıllarından keń tarqalǵan bolsa da, 50-jıllarǵa kelip jańa zamangóy aǵıs qáliplese basladı. 80-90 jıllarǵa kelip, estradanıń shın batısqa tán janrları qollanıla basladı hám jaslar arasında keń en jaya basladı. [1.5-5] Estrada (estrado taxtasupa), estrada kórkem óneri-1) keń mániste-kewil ashar, kópshilikke arnalǵan kórkem (máńgi, muzıkalıq, oyın, tamashalıq hám.t.b.) janr hám sırtqı kórinislerdiń ulıwma ańlatpası. 2) tar mániste-saxnalıq professional kórkem óner túri. Rossiya hám gey bir mámleketlerde estrada Angliyada myusik-xoll, Franciyada varete, kafe-shantan,

kabare, AQSh ta shou, revyu sıyaqlı atamalar menen júritiledi. Estradanıń kelip shıǵıwı xalıq awızeki dóretiwshiligi menen baylanıslı bolsa da, ol arnawlı bir (kommerciya-kópshilikke arnalǵan) kórkem óner túri retinde XIX ásirde Evropa iri qalalarınıń demokratiyalıq social-mádeniy ortalıǵında júzege kelgen. Estradanıń tiykarǵı forması — arnawlı orınlarda, úzliksiz túrde ótkeriletuǵın estrada koncerti bolıp tabıladı. Ol bir neshe (yamasa jeke) artist (sóz ustası, qosıqshı, ayaq oyınshı er adam, aktyor hám.t.b.) tiń kórkem, tań qalarlıq mazmundaǵı kishi shıǵıwlarınan ibarat bolıp, tamashagóy menen tikkeley baylanısta bolıwı menen ajıralıp turadı. Evropada estrada tamashaları dáslep kafe hám restoranlarda, soń maslastırılǵan teatr imaratları hám basqa orınlarda qosıq aytıw jeke halda, ansambll yamasa xor menen birge kórinetuǵın bolǵan. Áhmiyetlisi vokal kórkem óneri házirgi kúnde opera, operetta, muzıkalı dramalar, komediyalar hám estrada koncertlerinde de keń qollanılıp atır. Házirde Ózbekstanda estrada kórkem ónerin rawajlandırıw, estrada jámáátleri hám jeke atqarıwshılar iskerligin muwapıqlastırıw sıyaqlı wazıypalar “ózbeknavo” birlespesine júkletilgen. Estarda oqıw baǵdarı retinde tálim sistemasına kiritilgen. Tariyxımızǵa názer taslasaq, Ózbekstanda 1927-jılı M.Qori Yaqubov tárepinen birinshi mámleketlik koncert-etnografiyalıq truppası shólkemlestirilip, ol professional ataǵına iye bolǵan dáslepki ózbek estrada jámááti bolıp esaplanadı.Bul jámáát estrada qosıq, ayaq-oyın, sóylew janrların birinshilerden bolıp alıp shıqqan. Óziniń qısqa jumıs alıp barıwına qaramastan bul jámáát Ózbekstanda estrada kótkemónerиniń rawajlanıwıwnda úlken úles qosqan.

Mámleketlik koncert-etnografiyalıq truppa repertuarına satiralıq saxnalar, qosıqlar, ayaq-oyınlar, askiyalar kirgizilgen. Ansambll atamasınıń maqseti hám wazıypası milliy miyrasqa jańasha jantasıw edi. Bir tárepten etnografiya yamasa folklor xalıq dóretiwshilginiń quramı hám ajıralmas bólimi bolsa, al ekinshi tárepten koncertli turmıs folklorınıń jańa forması. Folklor janrı kúndelikli turmıstan alınıp, saxnaǵa kóshirilip, kórkem óner shıǵarmasına aylanadı. Bul Tamara xanımnıń dóretiwshilignde seziledi. Tamara xanım hám Qori Yaqubovlar tárepinen lápár úlgileri hám obrazları, quwanıshlı muzıka, talantlı aktyorlıq improviazciyası, milliy kostyumları hám bezewleri saxnada bayram atmosferasın jetkerip beredi. Ol keyinshelli folklor forması tiyakrındaǵı koncert-estradasın rawajlandıradı hám kóplegen folklor úlgilerine iye dúnya xalıqlarınıń qosıq hám ayaq-oyınları baǵdarlaması tiykarında ózgeshe teatr shólkemlestiriledi. Olarda sóz ustaları, qosıqshılar, ayaq oyınshı er adam hám ayaq oyınshı hayal-qızlar, sonıń menen birge, akrobat, gipnozshılar qatnasqan. [2] Estrada muzıkası xalıq arasında “jeńil muzıka” dep atalıp, yaǵnıy kópshilikke túsinikli, qabıllawǵa jeńil janr bolıp esaplanadı. Bir tárepten muzıkanıń muzıkalıq quralları paydalanıladı, al ekinshi tárepten óziniń specifikalıq jetkerip beriwshi quralları qollanıladı. Úlken qalalalrda elektr quralları mennen bayıtılǵan muzıkalar jańlay baslaydı. Muzıka turmısında Evropa hám klassik tájiriybeleri tiykarında zamanagóy koncert formaları payda boladı. Dástúriy turmıs úlgisinde mádeniyatta tiykarınan muzıka tańlawdıń eki túri saqlanıp qalınadı: jámiyetlik (ashıq orınlarda, kafe hám restoranlarda) hám jeke. Muzıkanıń jámiyetlkik funkciyaları kóp qırlı. Estradanıń tiykarǵı forması arnawlı orınlarda úzliksiz túrde ótkeriletuǵın estrada konserti bolıp tabıladı. Estarada-vokal dógeregine 6 jastan 16 jasqa shekemgi oqıwshılar qamtıp alınadı. Estrada vokal atqarshılıǵı muzıkası búgingi kúnde tek ǵana kórkem óner túri eń bolıp, bálki social-mádeniy qubılıs bolıp tabıladı. Sol orında “vokal” sóziniń leksikalogiyalıq mánisine toqtalıp ótsek. “Vokal” sóziniń leksikalogiyalıq mánisi bizde áyyemnen ámelde bar bolǵan tariyxıy- social, mádeniy-bilimlendiriw processlerdiń ajıralmaytuǵın bir bólegi retinde áyyemgi zamanlardan berli jasap kelmekte. [3]

Ózbekstanda estradanıń rawajlanıwı tómendegi kórinislerde bolǵan: bir tárepten ol jaǵdayda dástúriy kórkemóner úlgileri saxna talaplarına maslastırılıp ózgertilgen yamasa milliy janrlar negizinde jańa saxna túrleri jaratılǵan.

Ekinshi tárepten Ózbekstan estradası sırt el kórkem óneri forma hám usılların ózlestiriw menen bayıdı. Qosıqshılıq baǵdarında tiykarǵı orın tutqan vokal házirde keń tarqalıp ketkeni sır emes. Vokal-muzıka kórkem ónerиniń ayrıqsha túri bolıp, eń áwele qosıq aytıw sheberligin joqarı dárejese ózlestiriwge tiykarlanadı.

Paydalanǵan ádebiyatlar

1. Jabbarov A, Begmatov S, Azamatova M. “Ózbek musiqasi tariyxi”. Toshkent. 2018 5-6-bet.
2. Nazaryan A. Israylov G, “Orkestr sinfi” (Estrada cholǵuchiligi ijrosida) Toshkent 2017. 5-bet.
3. Rahimov E. “Vokal”. Toshkent 2017-yil. 4-5 bet.